

ВЗАЄМОДІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ

**ПОПОВА Світлана Миколаївна - кандидат економічних наук, доцент
кафедри економіки та фінансів ННІ ПМК ХНУВС**

В статті розкриті адміністративно-правові основи взаимоотношень органів податкової служби та платників податків, в частині охарактеризован громадський контроль діяльності Государственной податкової служби України.

Ключові слова: *Державна податкова служба України, Податковий кодекс України, платники податків, податковий контроль, громадський контроль, Асоціація платників податків України.*

З усіх реформ, що проводяться в Україні, чи не найважливішою є податкова, оскільки вона стосується як держави в цілому, так і кожного громадянина зокрема. Мабуть, тому прийняття Податкового кодексу України, внесення змін до нього та засвоєння нових правил оподаткування є і, на думку автора, ще тривалий час будуть залишатися в центрі уваги всього суспільства.

Так, прийняття Податкового кодексу України [2] заклало непогані основи для розв'язання застарілих проблем у стосунках між податківцями та бізнесом. Але для того, щоб норми цього документу не стали лише декларативними, його слід наповнити реальним змістом.

Саме тому проблемам взаємодії органів Державної податкової служби та платників податків присвячено багато праць таких вітчизняних науковців та державних діячів, як Азаров М.Я., Бандурка О.М., Головач А.В., Іванов Ю.Б., Клименко О.В., Покатаєва О.В., Понікаров В.Д., Проценко Т.О., Угровецький О.П. та інших. Але як наголошує ві-

це-президент Асоціації платників податків України О. Шлапак [4], члени асоціації мають численні зауваження до практичного застосування Податкового кодексу України. За його словами, платники податків уже втомилися від постійних податкових змін, чекаючи на стабільне законодавство, чіткі, зрозумілі, продумані правила щодо сплати податків і взаємодії з контролюючими органами.

Метою статті є розробка напрямків модернізації діяльності Державної податкової служби України з метою перетворення її, як зауважив голова служби О.Клименко [5], з фіскального органу на сервісну установу. Він також наголосив, що надання послуг платникам є пріоритетним напрямком діяльності його відомства і має сприяти наповненню бюджетів усіх рівнів.

Життєздатність і надійність податкової системи, стабільність економіки держави залежать від рівня організації Державної податкової служби України, налагодженості її роботи, взаємодії з іншими державними органами і населенням.

Серед завдань органів Державної податкової служби (ДПС) України на одному з перших місць стоять такі, як роз'яснення платникам податків законодавства з питань оподаткування, запобігання злочинам та іншим правопорушенням, виявлення яких віднесено законом до компетенції органів податкової міліції, їх розкриття, припинення, розслідування та провадження у справах про адміністративні правопорушення тощо.

Виконання цих завдань неможливе без взаємодії з населенням та організаціями.

Робота з платниками податків спрямована на підвищення правових знань підприємців, професійної кваліфікації фінансових працівників і на цій основі – забезпечення більш ефективного залучення належних коштів до бюджетів усіх рівнів.

Податкові органи будують свою роботу з платниками на таких засадах, як:

- обов'язковість сплати належних податків;
- прозорість діяльності податкових органів;
- рівність, неприпустимість будь-яких проявів податкової дискримінації;
- соціальна справедливість;
- прозорість норм податкового законодавства;
- інформативна та консультаційна забезпеченість.

Саме тому Державна податкова служба України відповідно до покладених на неї завдань:

- забезпечує прийом громадян, розгляд їх звернень, запитів та звернень народних депутатів;
- співпрацює з інститутами громадянського суспільства та забезпечує участь громадськості в реалізації державної політики у податковій сфері;
- забезпечує інформування громадськості про реалізацію податкової політики [3].

Більшість послуг Державна податкова служба України повинна надавати через систему сервісних центрів, створення яких буде сприяти формуванню нової податкової культури населення та забезпеченню індивідуального підходу до кожного платника податків. Тільки на Харківщині відкрито більше ніж 30 таких центрів, один з яких – на найбільшому ринку «Барабашово» [8]. Серед основних функцій таких центрів з обслуговування платників податків (ЦОПП) є надання повного пакета послуг платникам податків, у тому числі – отримання безкоштовних послуг з генерації та сертифікації ключів для надання звітності в електронному вигляді. Особливістю ЦОПП є їхня уніфікація. В усіх центрах повинно бути три обов'язкових сектори: секція прийняття та

видачі дозвільних документів; секція прийняття звітності та кореспонденції; а також секція з обслуговування платників. Серед них – хау таких центрів передбачається створення куточка платника податків, де можна буде скористатися Інтернетом і отримати необхідну інформацію, а консультант-модератор центру допоможе у пошуку потрібної інформації та заповненні документації.

Одним із видів послуг, що надала Державна податкова служба в Харківській області, є компенсація студентам-контрактникам у 2012 році витрат на навчання у вищих та середніх навчальних закладах, яким держава компенсувала майже 5 млн. грн. [6]. У середньому кожен повернув собі майже 850 грн. Причому, механізм повернення податкової знижки на навчання є досить простим. Для цього громадянину-резиденту треба мати реєстраційний номер облікової картки платника податку (або за його відсутності через релігійні переконання – відповідну відмітку в паспорті) і подати в податкову інспекцію за місцем своєї реєстрації до кінця року податкову декларацію про майновий стан і доходи за попередній рік. У ній обов'язково слід зазначити відповідні реквізити платіжних та розрахункових документів (квитанції, чеки, прибуткові касові ордери тощо), що підтверджують сплату коштів протягом року на навчання із зазначенням конкретних сум. При цьому сума, яка може бути повернута з бюджету, не може перевищувати розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи (чинного на 1 січня звітного податкового року), помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 грн., у розрахунку на кожну особу, яка вчиться, за кожний повний або неповний місяць навчання протягом року. Тобто державна допомога громадянам на здобуття освіти щорічно збільшується відповідно до зростання розміру прожиткового мінімуму. Але якщо платник вчасно не скористався своїм правом на нарахування податкової знижки за наслідками звітного податкового року, то на наступні податкові періоди це право не переноситься.

Дотримання податковою службою таких засад сприятиме вихованню у громадян свідомого ставлення до сплати податків,

упровадженню принципів добровільності і довіри у відносини між податківцями та платниками податків.

Необхідно краще налагоджувати співробітництво органів податкової служби з підприємцями, колективними підприємствами, не застосовувати до платників жорстких заходів. Потрібно формувати у платників розуміння необхідності дотримання норм чинного законодавства, невідворотності застосування санкцій у разі їх порушення.

Кожен повинен зрозуміти безпосередній зв'язок між бюджетом держави і благополуччям кожного громадянина, у тому числі підприємця. Безперечно, не сплачуючи податки в бюджет, кожен із нас відверто або непрямо обкрадає самого себе.

Як відомо, нині Україна перебуває на етапі модернізації податкової системи, головним завданням якої є створення умов для розвитку підприємництва, і на цій основі забезпечення повного задоволення державних і соціальних потреб.

Податки – один з основних інструментів, що забезпечує ефективне державне регулювання економіки, надійне виконання державою своїх функцій. Не слід забувати про історичне підтвердження того, що держава стає більш міцною, коли громадяни підтримують її у благородних починаннях щодо формування економічних, юридичних та інших відносин у країні [4, с. 278].

Особливо це стосується податків, що споконвіку посідали чільне місце в економічних відносинах, адже в них закладено внутрішнє об'єктивне протистояння між державою, регіонами та фізичними і юридичними особами, які займаються підприємницькою діяльністю як у країні, так і за її межами. Тому створення оптимальних умов для взаєморозуміння між державою в особі уповноважених органів зі стягнення податків і платниками податків є одним із пріоритетних напрямів реалізації Програми модернізації ДПС України.

У цілому в найближчий період доцільно зосередити увагу на реалізації таких напрямів модернізації ДПС України, як:

- реорганізація податкових органів за функціональними ознаками;
- оптимізація управлінських процедур;

– створення системи взаємодії органів ДПС України з громадськістю.

Уже є певні напрацювання щодо останнього напрямку: 16 травня 2002 р. було створено незалежний консультативний орган – Громадську колегію, діяльність якої має забезпечити зворотний зв'язок з платниками, узагальнення громадської думки та рекомендацій щодо роботи податкових органів, контроль за процесом модернізації податкової служби.

Усі форми організації соціуму на будь-якому рівні вимагають контролю від маленької фірми до загальнодержавного центрального органу влади. Особливо це стосується Державної податкової служби України, яка має практично необмежений вплив на всі суб'єкти господарювання. Тому дедалі більше людей в Україні переконується, що необхідно протистояти такому впливу контролюючих органів. Механізмом такого протистояння є побудова інститутів громадського суспільства, і як засіб впровадження таких інститутів – контроль над органами влади з боку громадськості. Сьогодні в Україні існує вже не просто потреба громадського контролю за діями влади, а сформовано соціальний запит.

Громадський контроль є важливою складовою демократичного суспільства. Раз на п'ять років люди передають від себе частку влади, що їм належить, Президентові України або депутатам різного рівня. Але без постійного моніторингу влади, без постійного контролю з державними органами з боку народу навряд чи можлива ефективна робота державного апарату. І допомагати йому в цьому мають громадські організації. Адже стаття 5 Конституції України [1] проголошує, що носієм суверенітету і єдиним носієм влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповано державою, її органами або посадовими особами. Тобто у демократичному суспільстві народ і є владою. Народ має ставити завдання владі, перевіряти їх виконання і карати представників влади, які роблять це недосконало.

Отже, те, що сьогодні найчастіше називають терміном «влада», є лише органами чи інструментами влади, тобто органами чи інструментами народу-суверену. І ці органи чи інструменти формує, використовує і змінює в разі потреби сам народ.

Отже, у 2002 році було закладено фундамент для включення практичних механізмів підзвітності податкової служби громадському суспільству. Подальші дії на шляху модернізації ДПС України повинні забезпечувати примноження наявних здобутків та виявлення резервів підвищення ефективності функціонування податкових органів.

Сферу податкових правовідносин в Україні чітко регламентовано. Основним у законодавчому регулюванні відносин між ланками ланцюжка «держава – податкова служба – платник податків» є закріплення в нормах законів прав і обов'язків суб'єктів контролю (сторін). Зокрема, досить докладно ці права й обов'язки регламентовано в Податковому кодексі України [2].

У процесі здійснення податкового контролю державні податкові інспекції керуються визначеним переліком нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері оподаткування. Цей перелік містить сотні найменувань, що змінюються і доповнюються у зв'язку зі змінами, які відбуваються в економічній і політичній ситуації у країні.

У законодавчому акті держави, який має найвищу юридичну силу – Конституції України (ч. 2 ст. 19) [1] закріплено, що органи державної влади та їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і способом, передбаченими Конституцією і законами України.

Правові основи діяльності державних податкових органів України щодо здійснення податкового контролю в основному знайшли відображення в законах і указах Президента України, насамперед у нормах Податкового кодексу України [2]. Відповідно до цього Кодексу податковий контроль починається на стадії державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності (СПД) у вигляді податкового обліку платників податків і зборів (обов'язкових платежів). Цей етап податкового контролю надзвичайно важливий, оскільки формується авторитет

платника податку, а на підставі статутних і установчих документів установлюються ризикові (фіктивні) суб'єкти господарської діяльності (СГД), які свідомо не планують сплачувати податки й обов'язкові платежі [2].

У розділі I зазначеного Кодексу конкретно визначено права й обов'язки платників податків і зборів, порушення чи невиконання яких є підставою для здійснення попереднього чи подальшого контролю, за результатами якого вживаються заходи для залучення платників податків і зборів до адміністративної, фінансової та кримінальної відповідальності.

Сфера податкових правовідносин, як і будь-яких інших, не обмежується використанням раз і назавжди встановленої норми Податкового кодексу України. Тобто, як показує практика, найчастіше необхідно деталізувати положення Кодексу, що пов'язано з різними причинами.

Роботу податкової служби необхідно планувати таким чином, щоб зміцнювати довіру та взаєморозуміння між податковим працівником і платником податків. Конституційний обов'язок кожного громадянина держави щодо сплати податків має стати його моральною нормою.

Підписання Угоди про співробітництво ДПС України з рядом комітетів Верховної Ради України, спільна робота урядовців і податківців, тісна співпраця з Асоціацією платників податків України, громадськими об'єднаннями підприємців сприяють не тільки прискоренню розробки важливих податкових документів, а й поліпшенню їх якості.

Провідну роль у пропаганді податкового законодавства та висвітленні діяльності державної податкової служби відіграють друковані засоби масової інформації. Це полягає в тому, що вони:

- сприяють оперативному доведенню податкової інформації до широких верств населення;
- доступні та зручні для сприйняття більшістю населення;
- забезпечують зворотний зв'язок між громадянами й органами державної податкової служби.

Уряд України надає важливе значення участі громадськості в контролі за діяльністю державних органів, особливо фіскальних служб. У зв'язку з цим у них створюються громадські колегії та інші громадські органи управління та контролю. Уже кілька років функціонує Всеукраїнської громадська організація – Асоціація платників податків України (АППУ), яка має свою програму дій.

Асоціація платників податків України є статутним всеукраїнським громадським об'єднанням, відкритим для вступу до нього членів громадянського суспільства відповідно до чинного законодавства України з наданням кожному з них демократичних можливостей і організаційної підтримки щодо реалізації природних і формальних прав на самореалізацію, прогрес, свободу підприємництва, економічний і духовний розвиток на принципах партнерства, рівності, правової толерантності для розбудови громадянського суспільства і захисту від дискримінації, адміністративного свавілля, порушень з боку держави та її уповноважених органів.

Асоціація платників податків України є складовою соціально-економічних перетворень у державі та прагне розбудови громадянського суспільства в Україні, створення надійних і виважених механізмів взаємодії платників податків та держави. Вона виходить з глибокого переконання, що сприятливі умови для розвитку підприємництва, державна політика, спрямована на підвищення престижу українського платника податків, формування високої суспільної поваги до дисциплінованого платника податків – засадничі принципи побудови матеріально та духовно багатой України.

Прогрес демократії і забезпечення прав і свобод людини неможливий без поглиблення діалогу між державою і платниками податків з дотриманням вимог високого рівня культури спілкування в площині соціального партнерства, а не антагонізму. Платники податків повинні стати пріоритетом розвитку держави, найбільш важливим чинником її прогресу.

Усвідомлення суспільством, що платник податку – це актив держави, людина, яка своїми свідомими діями забезпечує життєдіяльність держави, зміцнює її потенціал,

створює умови для організації нових робочих місць, забезпечення охорони здоров'я громадян, розвитку науки, культури, освіти, обороноздатності держави є першочерговим та основним завданням як органів державної влади, так і Асоціації платників податків України.

Виходячи з ролі платників податків у формуванні сталого, економічно розвиненого суспільства, Асоціація платників податків України поклала на себе обов'язок із захисту їх прав, виконання якого сприятиме поліпшенню соціально-економічного клімату в Україні, розвиткові підприємницької діяльності, підвищенню ефективності заходів, передбачених програмами з питань захисту та розвитку національного підприємництва.

Слід зауважити, що деяка неузгодженість податкового законодавства з іншими галузями законодавства України, насамперед з конституційним, бюджетним, цивільним, адміністративним та кримінальним, призвела до втрати чинним податковим законодавством функції стимулювання підприємницької діяльності.

Крім того, інтеграція України в міжнародний економічний простір потребує поступового та збалансованого входження України в податкову систему, випробувану світовим співтовариством.

Саме тому метою Асоціації є організація та забезпечення практичного виконання комплексу робіт з прийняття державних рішень з питань оподаткування, які впливатимуть на рівень добробуту вітчизняного платника податків з метою оптимізації цих рішень та вироблення єдиної державної політики в цьому напрямі, розробленню стратегії та координації напрямків реформ у системі оподаткування України, гармонізації податкового законодавства України з європейським.

Виходячи з цих цілей і завдань, практична діяльність Асоціації спрямовується, в першу чергу, на реалізацію таких основних напрямів.

Асоціація буде своєю діяльністю на принципі, що сплата податків є основним конституційним обов'язком громадянина, і робить цей принцип гаслом суспільних та соціально-економічних відносин в Україні. Кожен

платник податків здійснює свою діяльність на принципі обов'язковості сплати податків, що є одним з основних конституційних обов'язків законослухняного громадянина. Діяльність Асоціації в цьому напрямі передбачає:

- проведення масово-роз'яснювальної, пропагандистської роботи серед населення щодо формування податкової культури громадян;

- розробку та реалізацію політики, спрямованої на підвищення престижу українського платника податку, сприяння формуванню високої суспільної поваги до дисциплінованого платника податків;

- здійснення моніторингу дій усіх ланок державної та місцевої влади щодо прийняття рішень в економічній та податковій сфері і популяризація його результатів;

- вивчення громадської думки щодо системи оподаткування, державного бюджету, а також вплив на її формування шляхом оприлюднення аналітично-інформаційних матеріалів про дії уряду та парламенту стосовно прийняття рішень щодо реформування податкової системи;

- сприяння впровадженню персональної відповідальності державних службовців і офіційних осіб за порушення визначених законодавством України прав платників податків.

Відповідно до норм Податкового кодексу України за невиконання або неналежне виконання посадовими особами Державної податкової служби України своїх обов'язків вони можуть притягатися до дисциплінарної, адміністративної, кримінальної та матеріальної відповідальності згідно з чинним законодавством.

У регіональному напрямі Асоціація виступає за зменшення державного контролю за діяльністю місцевих громад та органів влади. Акценти в цій сфері слід змістити в напрямі формування місцевих бюджетів зокрема та Державною бюджету загалом за принципом «знизу-вгору» та забезпечення збалансованості загальнодержавних і місцевих інтересів при встановленні та сплаті податків, що необхідно для виконання як державою в цілому, так і кожною адміністративно-територіальною одиницею законодавчо визначених функцій.

У нормотворчому напрямі Асоціація здійснює вплив на формування сучасного, гармонізованого з європейським податкового законодавства України з метою його всебічного вдосконалення для забезпечення добробуту громадян, стимулювання розвитку підприємництва та збільшення дохідної частини бюджету. Співпраця з державними органами влади, що визначають податкову політику та шляхи її практичної реалізації, – комітетами Верховної Ради України, Кабінетом Міністрів України, Державною податковою службою України, та вироблення спільних підходів до цього питання є єдиною реальним способом реалізації поставлених завдань.

Асоціація співпрацює з державними та недержавними інституціями, громадськими об'єднаннями. Вона не заангажована в політичне життя, є самостійною в прийнятті рішень, а її діяльність спрямована виключно на захист інтересів громадян – платників податків. Асоціація є відкритою до співпраці з іншими громадськими організаціями з метою реалізації спільних проєктів, що матимуть на меті виховання платників податків.

Асоціація відкрита до співпраці з народними депутатами України, органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, політичними партіями, іншими об'єднаннями громадян задля реалізації своїх цілей і завдань, що мають першочергове значення для виведення України з кризи і забезпечення її народові цивілізованих умов існування.

Діяльність Асоціації спрямована і на організацію співпраці з громадськими організаціями Центральної і Східної Європи та Центральної Азії, які захищають права й інтереси платників податків у цих країнах, для гармонізації податкового законодавства, створення єдиного інформаційного простору та вироблення дієвого механізму взаємодії між платниками податків і державними структурами.

Асоціація забезпечує захист інтересів і конституційних прав кожного її члена в органах державної влади, у відносинах з громадськими організаціями, установами в питаннях оподаткування, створює умови для забезпечення в повному обсязі необхідною

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито адміністративно-правові засади взаємовідносин органів податкової служби та платників податків, зокрема охарактеризовано громадський контроль діяльності Державної податкової служби України.

SUMMARY

The article deals with the administrative and legal framework of interrelations between tax authorities and taxpayers, particularly characterizes public control over the activities of the State Tax Service of Ukraine.

юридичною, методичною та науково-технічною літературою.

Отже, відсутність науково обґрунтованих підходів до формування національної податкової системи та до аналізу наслідків від її впровадження з урахуванням світового досвіду перетворили податки з антикризового засобу на одну з основних причин загострення економічної кризи. Діяльність Асоціації платників податків України передбачає здійснення аналітичних і наукових досліджень у галузі податкової, фінансово-кредитної та економічної політики, спрямованих на створення сприятливих умов для розширення можливостей розвитку підприємництва та прискорення науково-економічного прогресу. Постійне спілкування посадових осіб Державної податкової служби України з платниками податків дозволяє податковим органам побачити всі прогалини податкового законодавства та розробити щодо них узагальнюючі податкові консультації, роз'яснити незрозумілі моменти під час семінарів, «круглих столів» чи інших заходів, що проводяться з платниками податків.

Література

1. Конституція України. Прийнято на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К.: Преса України, 1997. – 80 с.
2. Податковий кодекс України від 23 грудня 2010 року. – № 2856-VI // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>
3. Положення про Державну податкову службу України: затв. Указом Президента України № 584/2011 від 12 травня 2011 року // Урядовий кур'єр. – 2011. – 31 травня.
4. Бізнес стомився від постійних змін і штрафів // Урядовий кур'єр. – 2012. – 19 грудня.
5. Клименко О. Платник податків є нашим клієнтом та роботодавцем // Урядовий кур'єр. – 2012. – 13 березня.
6. Знижка, що не чекатиме // Урядовий кур'єр. – 2012. – 10 серпня.
7. Проценко Т.О. Правове регулювання адміністрування податків і митних платежів: дис. ... докт. юрид. наук. – Київ: Національний університет Державної податкової служби України, 2007. – 390 с.
8. Сервіс для «Барабашово» // Урядовий кур'єр. – 2012. – 7 червня.